

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

**Campania de conștientizare și sensibilizare
pentru responsabilizare socială și promovare incluziune activă**

Psihologia comunității

Perspectivă de abordare a incluziunii active

Brașov | Ianuarie 2019

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

La ora actuala, **psihologia comunitatii este (încă) un domeniu aproape neexplorat în România**. Deși au existat abordări care pot fi circumscrise domeniului începând cu anii '90 și chiar în perioada comunistă (A. Neculau, S. Chelcea), articolele și lucrările cu această tematică sunt în continuare rare, prin comparație cu cele ale din alte ramuri aplicative ale psihologiei. În mod semnificativ, au fost editate doar puține cărți care prezintă această abordare, existând doar două lucrări care descriu în mod comprehensiv această abordare (Orford, 1998 și Zani și Palmonari, 2003).

Cu toate acestea, în România există numeroase proiecte și programe de intervenție bazate pe psihologia comunității, practici “importate” din practica occidentală, unde psihologia comunității are o vechime de decenii. De exemplu, în cadrul celei mai mari asociații profesionale de psihologie, *The American Psychological*

Association, abrev. *APA* (aproximativ 117.500 membri, distribuiți în 54 „diviziuni” constituite în corespondență unor sub-domenii ale psihologiei¹) psihologiei comunității îi este consacrată *Division 27: Society for Community Research and Action: Division of Community Psychology*, prezentată astfel pe siteul APA²:

Diviziunea 27: Societatea pentru Cercetare și acțiune comunitară: Diviziunea de psihologie comunitară încurajează dezvoltarea teoriei, cercetarea și practica relevantă pentru relațiile reciproce dintre indivizi și sistemul social, care constituie contextul comunității. Divizia sprijină 23 de grupuri regionale care promovează comunicarea între psihologii comunității în șase regiuni din SUA, Canada, Europa de Vest și Pacificul de Sud. Divizia găzduiește o conferință de trei zile bienală și a format grupuri de interes în domeniile psihologiei comunității internaționale, psihologia rurală, îmbătrânirea, precum și problematica prevenirii (pentru copii și tineri). Membrii primesc bilunar *American Journal of Community*

¹ Lista celor 54 divizii ale APA este disponibilă la: <http://www.apa.org/about/division/index.aspx>

² <http://www.apa.org/about/division/div27.aspx>

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

Psychology și The Community Psychologist , publicat de cinci ori pe an. Website: <http://www.scra27.org/>

Apariția acestui domeniu al psihologiei este considerată a fi mai mult decât o simplă extindere. Psihologia comunității a fost concepută ca o nouă paradigmă. care “...*transcende modalitatea de a privi tradițional, prin concentrarea doar asupra indivizilor sau mediului* . . . *Această abordare vede problemele de sănătate și tulburările din viață ca fiind cauzate de o slabă potrivire persoană-mediu* (subl.aut.) (Schileppi, Teed și Tones, p.9).

Aceasta schimbare de paradigmă a fost favorizată de o serie de **evenimente istorice și evoluții politice** care au condus la definirea psihologiei comunității și afirmarea acesteia ca o componentă

indispensabilă a psihologiei, în anii ‘60 ai secolului XXI (Andronic, 2002, 10-13).

În jurul anului 1700 apăreau primele încercări de reformă a instituțiilor care se ocupau de grupurile defavorizate (în mod special, bolnavii psihiici), în sensul unui tratament mai “moral”; aceste încercări au avut efecte limitate, mai ales din cauze financiare.

Odată cu afirmarea psihanalizei, ajutorul acordat categoriilor defavorizate ale populației a fost orientat spre individ, prin practicarea unui model paternalist de îngrijire, model care este influent și la ora actuală. Prima jumătate a secolului XX a adus o multiplicare a problemelor sociale. Cele două războaie mondiale au adus redislocări masive ale populației, neașteptat de multe

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

“pierderi psihiatrice” în conflictele armate³, implicarea fără precedent a femeilor în viața socială, etc. adică o multitudine de noi factori care au condus la o creștere exponențială a numărului celor care aveau nevoie de ajutor calificat.

Intensificarea eforturilor de asistență a acestora s-a materializat în schimbări semnificative în anii ‘60, în ceea ce privește tratamentul bolii mintale: apar antipsihoticele și primele luări de poziție fundamentate științific împotriva instituționalizării generalizate și a practicilor profesionale din interiorul marilor spitale de psihiatrie. Dintre aceste studii a rămas celebru cel al lui Hans Eysenck, Sr. (1952) *The effects of psychotherapy: An Evaluation*, In “*Journal of Consulting Psychology*”, 16, pp.319-324. Principala concluzie a acestuia

³ Un articol publicat înainte de începerea “războiului împotriva terorii” arăta că în acel moment “pierderile psihiatrice” reprezentau în cazul conflictelor militare 90% din totalul victimelor (militarii deveniți necombatanți), față de o rată de 20% în al-II-lea Război Mondial (Collazo, 1999).

era că în acele vremuri “absenta tratamentului — în fapt doar scurgerea timpului - era deseori la fel de eficientă decât îngrijirea profesională” (apud Duffy și Wong, p.5).

Mișcarea care a condus la apariția psihologiei comunității a avut loc în special în S.U.A., unde o serie de evenimente au condus la creșterea implicării cetățenilor în viața socială în anii ‘60 - ‘70: mișcarea drepturilor civile, războiul din Vietnam, polaritatea Est-Vest și spectrul unui război atomic ș.a.m.d..

Odată cu președintele J.F. Kennedy (care avea o soră cu un retard psihic), **schimbarea socială (inclusiv a serviciilor de sănătate mintală)** a trecut în S.U.A. din sfera discursului electoral în cea a acțiunilor concrete. În 1963 apare “*Community*

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

Mental Health Center Act”, document prin care guvernul recunoștea nevoia de intervenții locale și imediate, precum și necesitatea prevenției prin educație. Următoarea administrație (Johnson) a mers mai departe, făcând din combaterea sărăciei și “*empowerment*” priorități ale politicii naționale.

În acest context a avut loc în mai 1965 **Conferința de la Swampscott** (lângă Boston) care este considerată “data oficială” de naștere a psihologiei comunității. Au participat la aceasta psihologi clinicieni îngrijorați de practicile profesionale curente în domeniu și care erau orientați spre crearea de schimbări social-politice.

La finalul conferinței s-a convenit asupra **concentrării eforturilor**

4 Modelul poartă numele autoarei, Barbara S. Dohrenwend, care l-a prezentat prima dată în articolul “*Social stress and Community Psychology*” (apărut în “*American Journal of Community Psychology*”, 6, pp.1-14)

pe acțiunile de prevenție, nu pe tratamentul propriu-zis și s-a acceptat faptul că **inclusiunea perspectivei ecologice (potrivirea persoană-situație)** este un element esențial al practicii profesionale.

O sinteză a acestor preocupări a fost făcută în “**Modelul Dohrenwend**”⁴ (1978), care este și acum un adevărat “sistem de referință” în psihologia comunității.

Notele definitorii ale modelului sunt:

- **opозиția față de modelul medical, paternalist**, practicat cu preponderență la acel moment;
- **diferențierea psihopatologiei de stresul psiho-social** - “*reacție emoțională normală la un eveniment de viață traumatic care nu implică că un individ este bolnav mintal*” (Schileppi, Teed și Tones, 20);

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

- **accentuarea importanței factorului timp în intervenție** (șansele cele mai mari de reușită sunt date de declanșarea acesteia în timpul sau la începutul crizei);
- **încurajarea furnizării de servicii sociale în mod proactiv, nu reactiv.** Cu alte cuvinte, se preferă mai degrabă căutarea decât așteptarea potențialilor beneficiari în furnizarea acestui tip de servicii;
- **promovarea contactelor cu mass-media și sfera politicului,** pentru a demonstra eficiența serviciilor sociale și consecințele nefaste (în special pe termen lung) a reducerii fondurilor alocate acestora.

La ora actuală **nu există o definiție formală unanim acceptată a psihologiei comunității**, dar câteva sunt mai cunoscute și mai des

citare (Duffy și Wong, 2000, 8):

“Psihologia comunității... a înregistrat o evoluție în studiul efectelor factorilor sociali și de mediu asupra comportamentului la nivelul individului, grupului, organizației și al societății.” (Heller, 1984).

“Psihologia comunității este, în parte, o încercare de a găsi alte alternative la tratarea devianței de la normele sociale. Privită din această perspectivă este o încercare de a susține dreptul fiecărui persoane de a fi diferit fără riscul de a suferi sancțiuni materiale și psihologice.” (Rappaport, 1977)

“Psihologia comunității este privită ca o abordare a problemelor de comportament uman care reliefează contribuțiile la dezvoltarea lor de către forțele mediului înconjurător precum și contribuțiile potențiale ce trebuie făcute în scopul ușurării problemelor prin folosirea acestor forțe.” (Zax și Specter, 1974).

Pentru Orford (1998, 15) mai importantă decât o definiție formală este enunțarea unor **principii ale psihologiei comunității**:

1. **Prezumpții asupra cauzelor problemelor:** O interacțiune, în timp, între persoană și instituțiile și sistemele sociale, incluzând structura de sprijin social și de putere socială;
2. **Nivele ale analizei:** De la macro- la micro-nivel, în special la nivelul

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

organizațiilor și al comunităților sau cartierului;

3. **Metode de cercetare:** Includ modele cvasi-generale, cercetare calitativă, cercetarea-acțiune și studiile de caz;

4. **Localizarea practicii:** Cât mai aproape de contexte sociale cotidiene, relevante;

5. **Abordarea serviciilor de planificare:** Proactivă, “în căutare”, evaluând nevoile și riscurile speciale într-o comunitate;

6. **Accent practic:** Mai mult pe prevenire decât pe tratament;

7. **Atitudinea coparticipării la psihologie a celorlalți.** Pozitivă, pe căi formale și informale, incluzând consultațiile;

8. **Poziția față de lucrul cu neprofesioniști:** Încurajează puternic ajutorul și pe neprofesioniști și caută căi de facilitare și colaborare cu aceștia.

Pe lângă încercările de definire formală a psihologiei comunității sunt

frecvent întâlnite și **inventarii ale temelor sale majore** (Duffy și Wong, 2000, 13-18 *apud* Andronic, 1996/1998, 180-185):

1. Prevenție mai curând decât tratament

Psihologia comunității are un **rol proactiv**, mai degrabă decât reactiv datorită practicării celor **trei nivele de prevenție**:

- **primară:** concentrarea eforturilor astfel încât problema să nu apară;
- **secundară:** abordarea problemei în cel mai timpuriu stadiu posibil, înainte de a deveni severă sau persistentă;
- **terțiară:** reducerea severității, atunci când problema este una de durată.

2. Accentul pus pe întărire și competență

Psihologia comunității pune în centrul preocupărilor sale **competența** (“o dorință de bază de a te ști capabil” – R. White) și **întărirea**

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

comportamentelor care o generează.

Această accentuare se îmbină de minune cu conceptul de prevenție: dacă se produc întăririle necesare la începutul vieții, problemele pot fi evitate cu mult mai ușor în viitor.

3. Importanța perspectivei ecologice

Unul dintre autorii cei mai importanți ai domeniului, Rappaport, este frecvent citat cu definiția: *“perspectiva ecologică înseamnă o examinare a relațiilor între persoane și medii (atât sociale cât și fizice) și stabilirea potrivirii perfecte între persoană și situație”*.

Perspectiva ecologică afirmă natura tranzacțională a mediului și persoanei, ambele putând fi supuse examinării și schimbării; în acest sens sunt intens utilizate teoriile persoanei-în-context.

4. Respectarea diversității

A privi diversitatea ca pe un fapt de viață îndeamnă la reținere în a aprecia pe celălalt după standarde culturale general valabile, de unde

etichetările de “deficient” sau “deviant”.

Deși această preocupare pentru cultivarea diversității pare de bun-simț, ea a fost impusă ca principiu de acțiune datorită **consecințelor nefaste ale etichetărilor practicate de însăși cei chemați să intervină**.

Un studiu al lui Rosenhan din 1978 (descrie în Schileppi, Teed și Tones, 2000, 12-13) a arătat că **diagnosticele psihiatrice**, indispensabile pentru un tratament eficace, **pot fi folosite și în defavoarea celor aflați în dificultate**. Participanții la acest studiu s-au prezentat la diferite servicii de sănătate mintală pretinzând că *“aud voci”*; fără excepție, au fost admiși în centrele psihiatrice, de obicei sub eticheta de “posibil schizofren”. O dată admiși, voluntarii lui Rosenhan erau instruiți să nu arate “simptome” adiționale sau orice fel de comportamente neobișnuite. Cu toate acestea, **orice comportament era interpretat ca rezultat al tulburării psihiatrice presupuse inițial**. De exemplu, unul dintre participanți (student la psihologie) obișnuia să țină, zi de zi, un

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

jurnal; activitatea sa a fost descrisă în fișa de observație ca “luare de notițe compulsivă”.

În ciuda faptului că nici unul dintre pseudo-pacienți nu mai relatau că “*aud voci*” și nu prezentau nici un alt fel de simptomatologie, durata medie de ședere a fost de peste 70 de zile! Concluzia lui Rosenhan: diagnosticele psihiatrice împiedicau personalul specializat să vadă că “*pacienții*” erau cât se poate de normali...

5. “Empowerment”

Reprezintă procesul de sporire a posibilităților prin care o persoană / grup își poate controla viața în mod activ, concomitent cu participarea democratică la comunitate. Deși este vorba, în mod esențial, de “a face”, **acțiunea nu aparține psihologilor, ci celor asistați de aceștia.** De aici și critica: “*empowerment*” ar duce la individualism, confruntare, conflict psihosocial. Cu toate aceste critici, acestei teme îi este consacrat

un rol important: aproape că nu lipsește din structura nici unui curs universitar privind serviciile sociale, se practică stagii speciale de training pentru membrii diferitelor grupuri defavorizate și au loc conferințe dedicate acestui subiect.

6. Alegerea între alternative

Presupune atât **furnizarea posibilităților de alegere din serviciile sociale existente în comunitate, cât și asigurarea accesibilității acestora.**

7. Schimbarea socială

În forma sa planificată, este o preocupare majoră în psihologia comunității: ceea ce urmează să se schimbe este ales dinainte și este direcționat spre a spori “spiritul comunității”. Se depun eforturi pentru a asigura un rol activ celor afectați de schimbare. Astfel văzută, schimbarea socială se exprimă prin **practica**

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

intervenției (Neculau, 2001, 7): *“Cuvântul “intervenție” este utilizat de teoreticieni în sensul de schimbare planificată, el desemnează o acțiune prin care protagoniștii participă voluntar la un proiect de schimbare deliberată”*

8. Cercetarea-acțiune

Cercetarea-acțiune este preferată în psihologia comunității, atât din considerente teoretice (cf. “modelului Dohrenwend”) cât mai ales practice. Este **o formă de intervenție care dă rezultate în cazul problemelor sociale presante și poate produce schimbările sociale urmărite**. În psihologia comunității cel mai frecvent cuplul cercetare-acțiune se întâlnește sub forma organizării de campanii.

9. Colaborarea cu alte discipline

A produce schimbarea socială în sensul planificat este o sarcină

monumentală, imposibil de realizat fără **colaborarea cu alte discipline, prin conștientizarea modului în care alții văd aceleași probleme pornind de la propria specializare** (istorie, economie, sociologie, antropologie, științe politice, știința mediului ș.a.m.d.).

10. Un “simț al comunității” (“spiritul comunității”)

Unul dintre cele mai importante concepte ale psihologiei comunității, **“community spirit”** este legat de **sentimentul subiectiv de bunăstare și activismul civic**: prin intermediul cercetărilor empirice s-a putut stabili faptul că participarea la vot, consultarea oficialităților, ș.a.m.d. sunt în relație directă cu **“community spirit”**.

După McMillian și Chavis (1986) *apud* Duffy și Wong, 2000, 17 **“spiritul comunității” este produsul acțiunii simultane a patru elemente:**

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

1. **Apartenența** la un grup sau o organizație (comunitate, societate);
2. **Influența** – semnifică faptul că oamenii simt că pot face o diferență în comunitățile lor;
3. **Integrarea sau îndeplinirea nevoilor** sugerează că membrii comunității cred că nevoile lor vor fi satisfăcute de resursele disponibile din comunitate;
4. **Legătura emoțională** implică faptul că membrii comunității au și vor se vor bucura de istorie, timp, locuri și experiențe de viață comune.

Referințe bibliografice:

Andronic, Răzvan-Lucian. (2002). *Aplicații ale psihologiei comunității în serviciile sociale*. (Lucrare de disertație). Iași: Univ. Al.I.Cuza.

Andronic, Răzvan-Lucian. [2007]. (2009). *Elemente de dinamica grupurilor*. Sibiu: Editura Psihomedica.

Duffy, Karen G. și Wong, F.Y. (2000). *Community Psychology*. Boston: Allyn and Bacon.

Neculau, A. (coord.) (2001). *Intervenția psiho-socială în grupurile*

sociale defavorizate. Strategie și metodologie. Iași: Facultatea de Psihologie și Științele Educației.

Neculau, A. (2007). *Dinamica grupului și a echipei*. Iași: Editura Polirom.

Orford, J. (1998). *Psihologia comunității. Teorie și practică*. București: Editura Oscar Print.

Palmonari, A. (2003). *Grupul de lucru ca instrument operativ*. În Bruna, Zani și A. Palmonari, (coord.) (2003). *Manual de psihologia comunității*. Iași: Editura Polirom, pp. 269-287.

Scileppi, J., Teed, Elisabeth și Tones R.D. (2000). *Community Psychology. A Common Sense Approach to Mental Health*. New Jersey: Prentice Hall.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

Titlul proiectului

“PROmotorii Firmei Tale (PROFIT) pentru Regiunea Centru”

ID: 104254

Programul Operațional Capital Uman 2014-2020,
Componenta 1 România Start Up Plus

Axa Prioritară Locuri de muncă pentru toți,
Operațiunea: Creșterea ocupării prin susținerea
întreprinderilor cu profil non-agricol din zona urbană,
Schema de ajutor de stat România Start-Up Plus

Implementat de Agenția de Dezvoltare Durabilă a Județului Brașov
în parteneriat cu Universitatea Spiru Haret.

Valoare totală a proiectului
8.722.301,38 lei

Durata proiectului
36 de luni

**Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul
Operațional Capital Uman 2014 -2020**

Editorul materialului

Agenția de Dezvoltare Durabilă a Județului Brașov

Data publicării

Ianuarie 2019

“Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu
poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României”

0268.47.05.05; 0268.47.05.06

www.profitantreprenor.ro

profitantreprenor

Denumirea proiectului: PROmotorii Firmei Tale (PROFIT) pentru Regiunea Centru (ID: 104254) | Implementat de Agenția de Dezvoltare Durabilă Județul Brașov în parteneriat cu Universitatea Spiru Haret